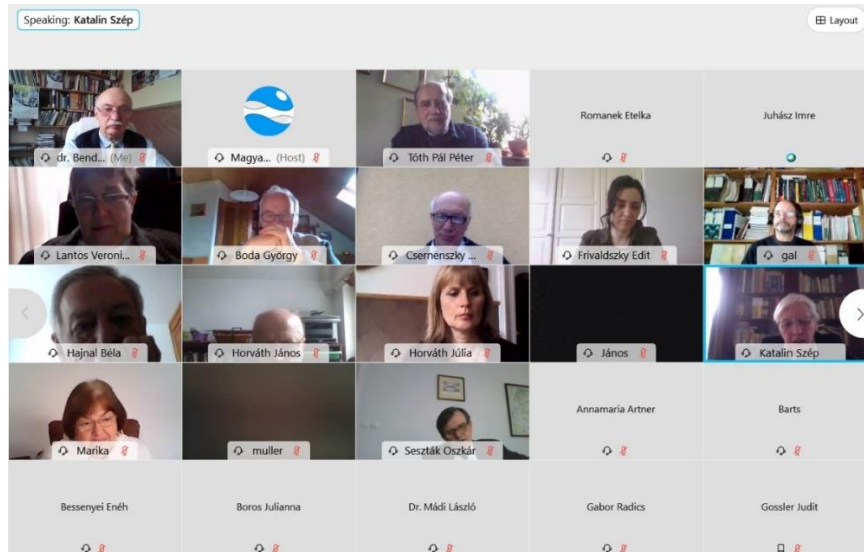

A 'láthatatlan' munka

Kerekasztal-beszélgetés, 2021. március 22.

Moderátor: Tóth Pál Péter (demográfus). **Résztevők:** Benda József (szocializációkutató; az MKT Demográfiai Szakosztályának elnöke); Gál Róbert (társadalomkutató); Horváth Júlia Borbála (kulturális antropológus); Szép Katalin (statisztikus).

A 'láthatatlan' munka értelmezése

Szép Katalin: A statisztikában a 'láthatatlan' munka háztartási vagy önkéntes munkaként definiálható, fizetetlen szolgáltatás, ami helyettesíthető lenne piaci szolgáltatás igénybevételével. Mélni a helyettesítés lehetőségeinek ellenértékével lehet. Például a gyermekgondozás egy része helyettesíthető a fizetett munkakörök terén (például bölcsődei gondozók).

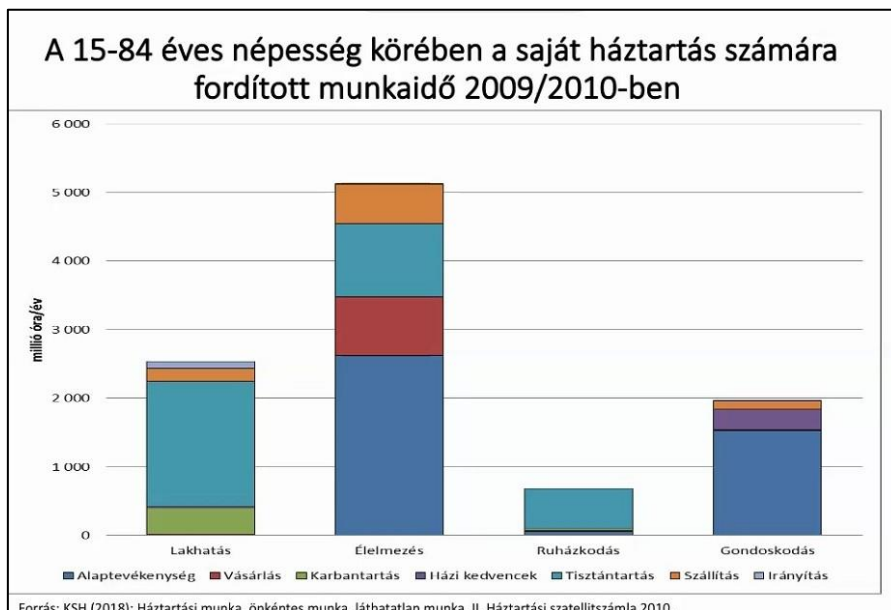
Benda József: A beszélgetés fókuszában a gyermekneveléshez kapcsolódó 'láthatatlan' munka áll. Ennek értéke a nemzetgazdasági GDP akár harmadát is elérheti (brit kutatás) és jelentősen mérsékli az állami ellátórendszer terhét.

Horváth Júlia Borbála: Bizonyos sztereotípiák miatt a 'láthatatlan' munkák nagy részét a nők végzik. Franciaországban 1,7-szer, Japánban 5-ször annyi részt vállalnak a nők a háztartási munkákban (ENSZ felmérés). A járvány előtt a háztartási munka $\frac{3}{4}$ -részét nálunk is a nők végezték.

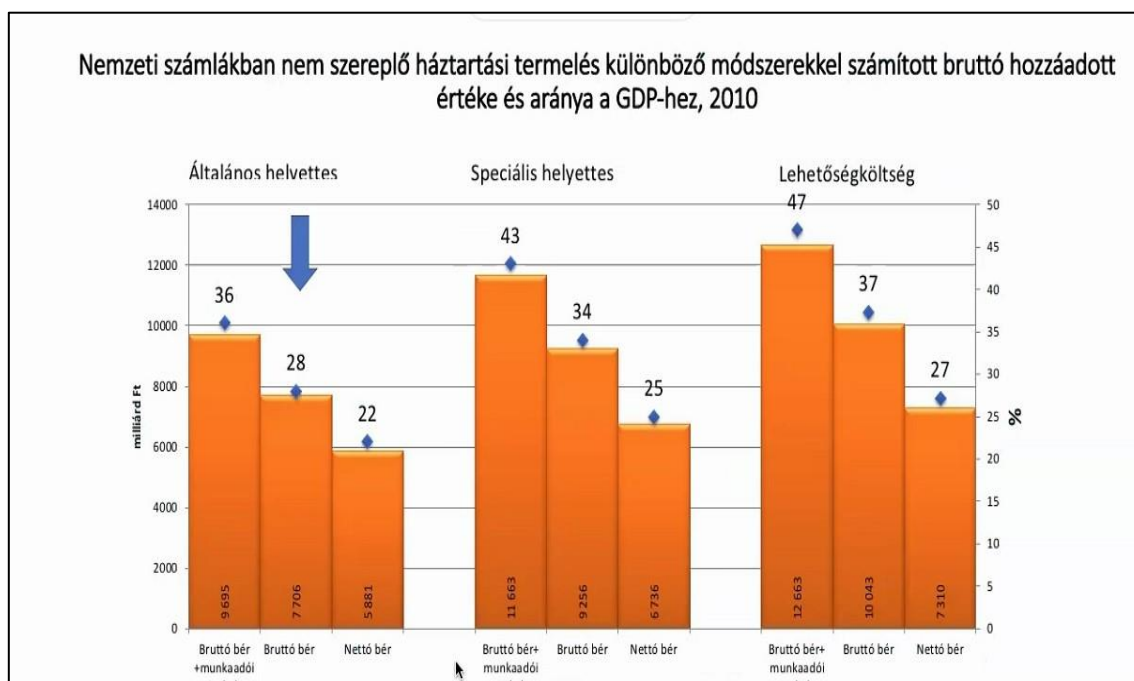
Lehet-e mérni a láthatatlan munkát?

Szép Katalin: Fontos lenne a mérhetőség több okból, mert a helyettesíthetőség miatt csak így kaphatunk valós képet a háztartások életszínvonaláról, így válik elemezhetővé a háztartások gazdálkodása, esetleg hozzá járulhat a „láthatatlan” munka presztízséhez is. A nemzeti számlákban való megjelenés elvi lehetősége megvan. Operatív tekintetben mégis kimarad. Ennek oka, hogy nehéz a mérés, mert nem kerül ki a háztartáson kívülre az adott munka, hiszen nem kell meghatározni az ellenértéket, nem kell adózni stb. Hogyan lehet ezt mérni? A legfőbb adatforrás az időmérleg. A legutolsó ilyen felmérés itthon 2009/2010-ben történt.

A legtöbb időt a magyar háztartásokban az ételmezésre fordítják. A következő a lakhatás (például takarítás, kisebb javítások). A legkisebb a ruházkodás. A gondoskodás a harmadik.

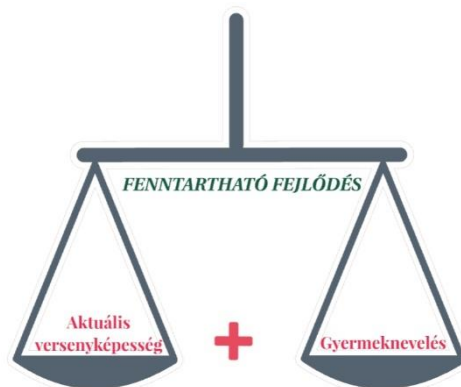
Mivel ez az időt fejezi ki, ezért ezt az időt át kell konvertálni fizetéssé. Lehetőség a bejárónői átlagbért alapul venni, mert ők minden háztartásban felmerülő munkát elvégzik. Vagy szétbontjuk, amiben például a főzést a szakácsok bérével azonosítjuk. A harmadik lehetőség a saját fizetett munka órabérére alapul venni. Ez utóbbi a háztartáson belüli döntések szempontjából lehet érdekes, de nem ajánlott makrostatisztikai szempontból. Az általános helyettesítés itthoni kiindulási alapja a szociális ágazatban dolgozók bére. Ez alapján kb. 30%-kal több lenne az ország GDP-je.

Benda József: A nem fizetett munka egyik része a felnőtt munkaerő regenerálódását szolgálja (például ételmezés). Azonban - a fenntartható fejlődés szempontjából - egy meghatározó társadalmi szektor külön kiemelésre szorul: ez a gyermeknevelés. Egy gyermek felnevelése

18 éves korig kb. 28 ezer felnőtt munkaórát munkát igényel. Egy 40 órás munkavégzés 18 év alatt kb. 37 ezer órát. A gyermeknevelési funkció, a családi élet megszervezése jelentős részét nem lehet 'kiszervezni', kiváltani intézményekkel (bölcsőde, óvoda). Ezek minőségi elvégzése egyrészt személyes jelenlétet és teljes elköteleződés igényel, másrészt egy öngerjesztő folyamatba ágyazódik. Az első gyermekkel való sikeres kapcsolat befolyásolja a második, harmadik gyermekek vállalását. És itt van egy kulcskérdés: ha elvonjuk a felnőtteket az (önkéntesen végzett) gyermeknevelési feladatoktól, hosszú távon egyensúlyvesztés alakul ki a társadalomban, amit napjainkban megtapasztunk.

Az 1950-es években elvonták a családoktól (a 'láthatatlan' munkából) az édesanyákat és 6 hetes gyermekágyi segílyt követően fizetett munkahelyeken kényszerültek dolgozni. Az akkor átcsoportosított erőforrásoknak következtében a kisgyermek szocializációja jelentős sérülést szenvedett, amelynek számos következményével kell szembesülnünk. Ezek között tapasztaljuk manapság - többek között - az elköteleződési deficitet, a válások magas arányát, a társadalmi értékzavart, az abortuszok és a meg nem született gyermekek magas arányát.

A fenntartható fejlődéshez meg kellene teremteni az egyensúlyt a fizetett munkák és a nem fizetett gyermeknevelési feladatok – vagyis a rövidtávú és a hosszútávú érdekek között.

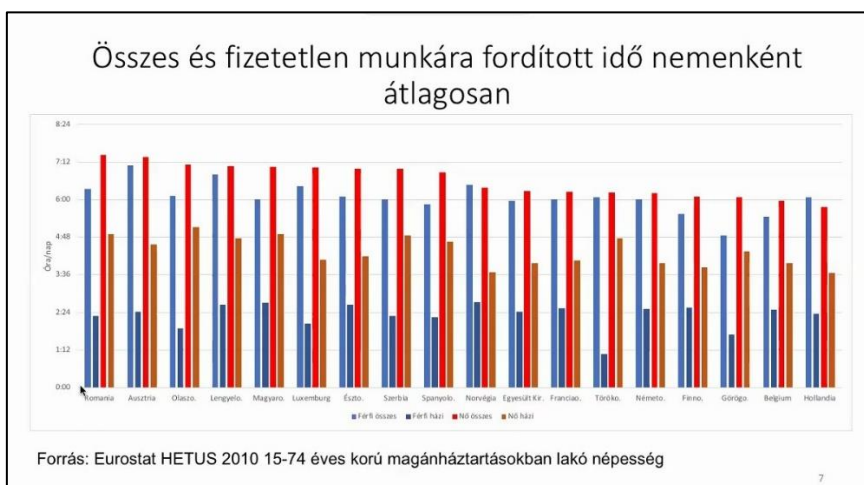
Mennyire megbízhatók az időmérleggel kapcsolatos adatok?

Szép Katalin: Véletlen mintaválasztás alapján vették fel (nyolcezer személyt vontak be). Ez személyes adatfelvétel volt, ezért a családon belüli munkamegosztást nem tudja mérni. Maga az időmérleg-felvétel és az egyes tevékenység típusok az EU-ban összehasonlítható eredményeket adnak. De a háztartási termeléshez való beszámítási mód még nem egységes. Probléma például a párhuzamos munkavégzés. Más országokban más módszertan (például valahol duplázták az időt párhuzamosság esetén). A KSH csak az elsődleges munkát vette figyelembe. Nem jelenik meg a munka intenzitása sem. Például ilyen a nagyrészt passzív gyermekfelügyelet. Például a KSH ezt mennyiségileg sem számolta bele. Vagy ott van a szervezés kérdése. Ez egy menedzseri feladatkör: hova és mikor vigyük a gyereket? Ez nem jelenik meg az időmérlegben. Az is probléma lehet a mérésnél, hogy a háztartási munka nem követeli meg a szakképesítést, - ezért szakképzetlen helyettesítői bér szerepel az ajánlásokban - ellenben a 'láthatatlan' munkák mögötti szakértelem magas és a tapasztalattal egyre inkább növekszik.

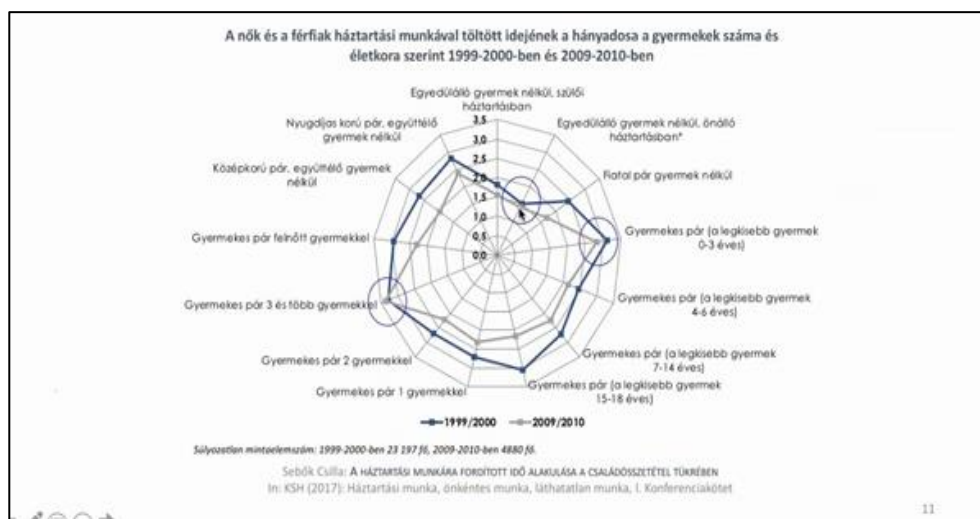
Benda József: Felméréseink szerint kettő gyermek még lehetővé teszi a fizetett és a 'láthatatlan' munka közötti egyensúlyt. A három gyermek esetén azonban már a válaszolók 40%-a nehézséget jelez az egyeztetésben. Ez a helyzet komoly akadályt jelent a „tervezett”

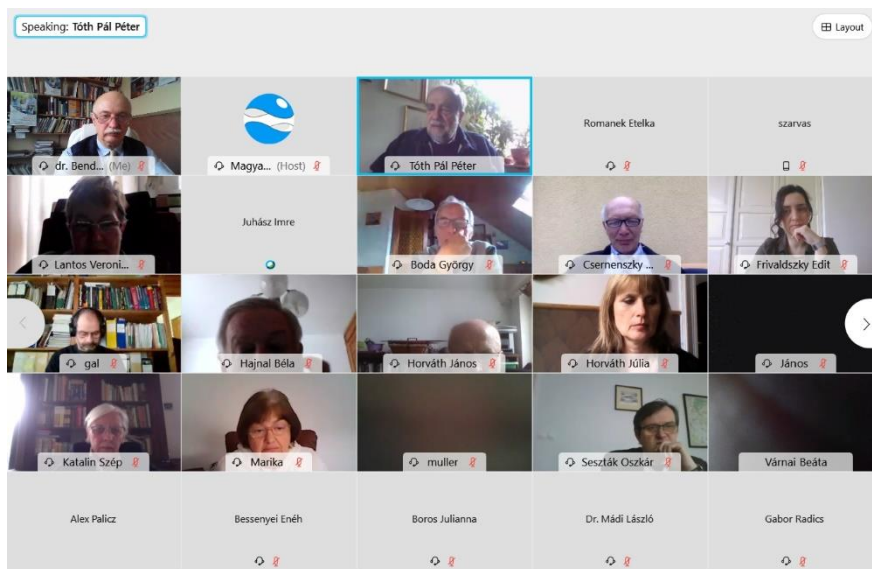
gyermek megszületésében. Minden forint segíti a családokat, de a jelenlegi támogatási struktúra sem a valós költségeket, sem a szükséges munkaidőt nem fedezi. (A becslések szerint a 'láthatatlan' munka a GDP harmadát teszi ki, a családtámogatások összege pedig ennek 5%-a).

Szép Katalin: Az EU tagországaiban jellemző, hogy a nők átlagos napi összmunkaideje hosszabb, mint a férfiaké, ebből különösen a fizetetlen munkaidő több. A különbség azonban az ezredfordulóhoz képest csökkent, az ábra szerint Norvégia és Hollandia esetében a férfi-női összmunkaidő már kiegyenlített, de a háztartásokban minden országra jellemző még a női többlet.

Tízévente történik felmérés a KSH részéről (időmérleg). Az ábra mutatja, hogy a különböző háztartástípusokban a női munkaidő hányszorosa a férfiénak. Az elmúlt tíz évben minden háztartástípusban javulás figyelhető meg a munkaarányban, de nagyon eltérő mértékben. Következésképpen európai és hazai szinten is van elmozdulás. Az iskolákban a háztartási gazdálkodásról beszélni kellene. Főleg azoknak a rétegeknek lenne fontos, ahol korlátozottak az anyagi lehetőségek.

Hallgatói felvetések

Boda György: Az elmúlt 30 évben megjelent egy probléma, amivel a közgazdászoknak és a statisztikusoknak generálisan szembe kell nézni. Lényeges jelenségek váltak láthatatlanná. Nem csak a háztartási munka, a tőke is az. Például, a magyar vállalatok állóeszköz értéke 150, a tudástőkéjük ezzel szemben 250, vagyis sokkal nagyobb. Az életünk egy része dematerializálódik, láthatatlanná válik. Ennek a mérése alapkövetelmény akkor is, ha csak a GDP-ben figyelembe vett termelésben gondolkodunk. Ha valaki gazdálkodni akar a társadalmi erőforrásokkal, akkor töltsön ki egy táblázatot, aminek van három oszlopa és 4 sora:

	Vállalatok	Állam	Háztartás
GDP			
Tárgyi tőke			
Tudástőke			
Létszám	2 millió	1 millió	1 millió ¹

Az utolsó sort, amelyről most vitatkozunk a látható mérések alapján nagyságrendileg kitöltöttem. Azonban az egész táblázatot ki kellene tölteni a valós és nem csak a látható adatok alapján. A valós az igazi, ami egyre inkább elválik a láthatótól.

Mutassuk ki, hogy a nemzeti erőforrások hogyan oszlanak el. Ha ezt nem tudjuk fölvázolni, nem tudunk gazdálkodni az erőforrásokkal. Enélkül nincsen korszerű közgazdaságtan.

¹ A háztartási termelésben az időmérlegben szereplő népesség (15-84 év közötti magánháztartásban élők) 90%-a részt vesz, azaz több, mint 7 millió fő. Ez az 1 millió, akik a nemzeti számlákban figyelembe vett háztartási szektor termelést végzik, pl. egyéni vállalkozók, családi gazdaságok, önállók.

A programot nézők száma: 87 fő volt

Speaking: Tóth Pál Péter					Layout
Bessenyei Enéh	Boros Julianna	Dr. Mádai László	Gabor Radics	Gosler Judit	
Gál István	H.A.	Herczog László	István szőllár	IVANICS Ferenc	
Judit Nagy	Juhász Imre	Kapronczai István	Katalin Radics	Kürtán Zsuzsa	
Mate	Nagy Kata	Orsolya Pécsek	Sisakne Fekete Zsuzsa	Susan Glanz	
Szemán Barna	Szoboszlai István Attila	Sükösd Áttila	Unjvár Péter	Vinczéné Selegdi Erzsébet	

Az eredeti felvétel itt látható: <https://www.youtube.com/watch?v=OknZpY-j9AU&t=4785s>

Készítette: dr. Benda József

Jóvá hagyta: Boda György, Gál Róbert, Horváth Júlia Borbála, Szép Katalin, Tóth Pál Péter.